

**SLOVENSKI GEOGRAFI OB SMRTI AKADEMIKA PROFESORJA
DR. SVETOZARJA ILEŠIČA**

Neljubo nas je 4. februarja 1985 presenetila žalostna vest, da je umrl akademik in univerzitetni profesor dr. Svetozar Ilesič, znanstvenik, pedagog in mentor slovenskih geografov. Z njim sta slovenska in jugoslovanska znanost izgubili vodilnega geografskega strokovnjaka, ki je predvsem v pedesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih oblikoval idejno in znanstveno naravnost celotne jugoslovanske in še posebej slovenske geografije. Zapustil jima je neminljiv pečat v številnih znanstvenih razpravah, poljudnoznanstvenih in šolskih knjigah, javnih nastopih in v drobnem, vendar neizmerljivem pedagoškem delu, ko je skozi njegovo »šolo« šlo več sto mladih geografov, bodočih učiteljev ali raziskovalcev. Nemogoče je na kratko opisati vso to bogato in plodno dejavnost toliko bolj, ker smo še vse preveč prizadeti in ker zaradi časovne bližine v celoti še nismo sposobni ovrednotiti njegove obsežne dejavnosti in zapuščine, vendar nas tragičnost dogodka sili, da poskušamo to storiti, čeprav se zavedamo naše nemoči.

Dr. Svetozar Ilesič se je rodil 8. junija 1907. Po končanem študiju geografije na ljubljanski univerzi in pariški Sorbonni — zanj se je, kot je sam pravil, odločil iz navezanosti na naravo — je sprva deloval kot asistent in privatni docent, nato pa kot docent za geografijo na ljubljanski filozofski fakulteti. Po vojni je bil zaradi svoje neutrudne dejavnosti imenovan za univerzitetnega profesorja, l. 1966 za dopisnega in l. 1970 za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Opravljal je številne javne funkcije: bil je dekan in prorektor, vrsto let je vodil oddelek za geografijo na prirodoslovno-matematični oziroma filozofski fakulteti v Ljubljani. Upravljal je Geografski inštitut Antona Melika pri SAZU (1966—1980) in nekaj časa tudi Inštitut za raziskovanje krasa v Postojni (1972—1976). Dolga leta je vodil Geografsko društvo Slovenije (1956—1964), bil je predsednik jugoslovanskega komiteja za geografijo (1968—1972) ter dolgoletni urednik Geografskega vestnika (1946—1972), Geografskega zbornika (XI—XXI) in Krasoslovnega zbornika. Na univerzi je imel predavanja iz uvoda v geografijo, zgodovine geografije, antropogeografije, hidro-, pedo- in fitogeografije, regionalne geografije Amerike, Azije in Afrike ter Slovenije. Zaradi vsestranske dejavnosti je bil večkrat odklikovan, univerzi v Ljubljani in Mariboru sta ga imenovali za »zaslužnega profesorja«, geografsko društvo Slovenije mu je podelilo naslov »častnega predsednika«, številna druga geografska društva so ga imenovala za častnega člana. Prejel je Prešernovo nagrado za znanstvene dosežke in najvišje jugoslovansko priznanje za delo in ustvarjalnost — AVNOJSko nagrado. K tej javni dejavnosti je treba prištej še nadvse obsežno mentorsko delo (bil je mentor ali somentor pri najmanj tridesetih disertacijah), ocenjevanje najrazličnejših študij, knjig in diplomskih del, pisanje poročil za elekcije in ne nazadnje, sodelovanje v različnih medakademijskih odborih in društvih (urbanističnem in društvu za varstvo okolja). Vse to drobno in pogostoma izčrpujoče delo posebej omenjamo, ker ga navadno v biografijah in bibliografijah ne moremo posebej zabeležiti. Jemalo mu je ogromno časa, saj ga je opravljal večidel sam, brez urejenega upravljalkega aparata. Sam je velikokrat potožil, kako je šlo to na račun njegovih znanstvenih in raziskovalnih ambicij.

V Ilesičevem obsežnem znanstvenem opusu lahko izločimo nekaj značilnih usmeritev in obdobj, ki so v določenem smislu pomenila glede na njegovo vodilno vlogo tudi razvojna obdobja v slovenski geografiji. V predvojnih letih so bile to predvsem raziskave slovenskih socialnogeografskih razmer, med njimi še posebej študije o historičnogeografskem razvoju kmečkih naselij, agrarnogeografski prenaseljenosti, planinah v Ziljski dolini in zlasti o gospodarsko-geografski strukturi takratne Dravske banovine, ki naj bi postopoma prerasle po načrtih takratnega Geografskega inštituta v nacionalni atlas.

V povojnem obdobju je bilo Ilesičevo znanstveno delo sprva osredotočeno na historično-geografske raziskave naše agrarne pokrajine. Na podlagi obsežnih, temeljitih in vztrajnih raziskav franciscjskega in reambulančnega katastra je zrasla podoba o razvoju slovenskega kmečkega podeželja od srednjega veka sem. V njej je Ilesič ne le zavrnil nekatere tuje trditve, temveč je predvsem postavil v knjigah »Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem« in »Die Flurformen Sloweniens in Lichte europäischer Flurforschung« trajen dokument geografske geneze slovenske agrarne pokrajine. Kasneje je to sliko še dopolnil s poročili na številnih mednarodnih simpozijih ter s posebno publikacijo, ki jo je pripravil kot gostujoči profesor na univerzi v Leuvenu. Presenetljivo je, da tega dela kasneje ni nihče nadaljeval, čeprav je ravno po izdaji obeh knjig doživelo slovensko podeželje vsestransko preobrazbo.

V tem času se je Ilesič vključil v razpravo o smislu in smotrih ekonomske geografije. S tem se je začel njegov boj za idejno razčiščevanje v geografiji, ki mu je kasneje v šestdesetih letih posvečal največ pozornosti in ki je pomenilo v določenem smislu srčiko njegovega znanstvenega dela. Lotil se je vprašanj bistva in ciljev sodobne geografije. Zavzemal je stališča do podobnih polemik, ki so v geografskih krogih tekle v Sovjetski zvezi, na Poljskem, v Nemčiji, Franciji in v nekaterih drugih državah ter je ob tem razčiščeval temeljna geografska vprašanja, kaj je predmet geografske vede in kakšna naj bo njena sistemska zgradba: enovita, dualistična ali sistem bolj ali manj povezanih »geografskih ved«. Pri teh razglabljanjih je v šestdesetih in sedemdesetih letih čedalje bolj osmišljajl regionalno geografijo, predvsem tisto njeno zasnovo, kot jo je postavila francoska geografska šola med obema svetovnima vojnoma. V njej je videl temeljno geografsko dejavnost in v njenem združujočem oziroma sintetizirajočem pristupu osnovni smisel in doprinos geografske vede obči znanosti in njeni uporabnosti v praktične namene. Z vrsto člankov idejne in načelne vsebine ter številnimi regionalnimi orisi posameznih slovenskih pokrajin je podkrepil ta razmišljanja. V teh razpravah je dosegel po znanstveni, metodološki in stilistični strani izjemno raven, ki je najbrže zlepa ne bo mogoče preseči. Res pa je, da je sodobni razvoj geografije v tujini in tudi v domovini le deloma šel po poteh, za katera se je zavzemal. Namesto sintetizirajočega pristopa so se v geografiji še dalje uveljavljale dezintegracijske tendence in namesto regionalnega je prevladoval analitičen pristop. Ilesiča so ti tokovi in stranpota globoko vznemirjali in se je zato k njim znova in znova vračal. Kako globoko je bil ob njih prizadet, je najbolje razvidno iz njegovega zadnjega večjega in najdragocenejšega zapuščinskega dela, iz zbornika razprav »Pogledi na geografijo«, h kateremu se bomo prav gotovo še dolgo vračali in iz njega črpali bogata idejna spoznanja.

Tretje pomembno področje, s katerim se je Ilesič vrsto let ukvarjal, je regionalizacija. Sprva so bila v ospredju teoretična vprašanja, kako in po kakšnih kriterijih razdeliti pokrajino na večje ali manjše enote, pozneje pa je osredotočil svoje delo na regionalizacijo Slovenije in Jugoslavije. Ta naloga ga je zaposlovala tudi po upokojitvi l. 1975 in z njo se je v zadnjih letih ukvarjal na Geografskem inštitutu Antona Melika pri SAZU kot s ključnim problemom zamišljene geografske monografije o Sloveniji, glede katere je vedno upal, da jo bo uspel napisati in z njo zaokrožiti svoje življenjsko delo. Vsi tisti, ki so se kakorkoli ukvarjali z regionalnimi problemi Slovenije, vedo, da so bile in da bodo Ilesičeve regionalizacije slovenskega ozemlja ali orisi »slovenskih pokrajin« temeljnega pomena bodisi za družbeno in prostorsko planiranje ali za poznavanje domovine v šoli.

Velik smisel za regionalno geografijo, ki ga je Ilesič vseskozi kazal, se najbolje odraža v »Gospodarski geografiji sveta« in seriji regionalnih geografij Afrike, Azije, Avstralije in obeh Amerik, ki jih je večidel priobčil v šestdesetih letih in ki so bile v širši javnosti dobro sprejete zaradi poljudnega načina podajanja, izvrstne dokumentacije, odličnega stila, nazornosti in dobre metodične zasnove. Ponatisnili so jih večkrat in tudi v srbohrvaščini. Enake ocene so veljale za njegove šolske učbenike o obči in regionalni geografiji, ki jih žal podobne publikacije, kasneje nastale ob uvajanju usmerjenega izobraževanja, v nobenem pogledu niso dosegle. V geografski metodiki, nazornosti, razumljivosti, jasnosti izražanja in načinu pisanja je bil Ilesič nedosežen mojster in tako nam bodo njegove publikacije zgled, h kateremu se bomo zatekli v marsikateri dilemi, bodisi da bomo želeli utrditi geografsko izrazoslovje ali imenoslovje, ali pa bomo želeli dobiti potrditev o metodični razvrstitvi snovi ali interpretaciji geografskih zakonitosti in spoznanj.

Prostor nam ne dopušča, da bi se zadržali pri drugih številnih prispevkih. Nanašajo se na varstvo okolja — Ilesič je bil eden prvih, ki je na Slovenskem začel opozarjati na to problematiko —, na poročanje o geografskem dogajanju po svetu in na številne ocene različnih knjig in geografskih razprav, ki so izšle doma ali v tujini.

Nedvomno je bil akademik in profesor dr. Svetozar Ilesič izjemna osebnost. Generacije njegovih učencev so videli v njem izrednega intelektualnega delavca, nadarjenega za kulturo in še posebej za jezikoslovje in glasbo, izredno razgledanega in načitanega. Vedno znova je presenečal s svojo globoko miselnostjo, načelnostjo in hkrati z iskanjem in sprejemanjem novega. Rad je razpravjal in polemiziral, vendar na strpen način. Zlasti do mlajših je bil spodbuden in

jim je nudil polno podporo pri njihovih iskanjih, čeprav so bila pogostoma hudo neurejena. Geografiji je bil tako rekoč vdan z duhom in telesom. Spomnimo se, kako rad je sodeloval ali vodil geografske ekskurzije, kako redno se je udeleževal geografskih zborovanj ali predavanj, saj je le na redkih med njimi manjkal, kako globoko je bil prizadet, kadar je sodil, da zastaja razvoj geografije v naši domovini. Stalna razglabljanja o geografiji so sicer spodbujala njegov duhovni nemir in občasna duhovna nihanja, vendar od določenih stalnic v geografiji ni bil pripravljen odstopiti za nobeno ceno. Zaradi tega je zavračal vsakršno ceneno geografsko improviziranje in pretirano naslanjanje geografov na druge bližnje vede, v tem je videl nekakšno duhovno dezerterstvo. Predvsem pa je obsojal lenobno samozadovoljstvo in znanstveno letargijo, ki je bila v jugoslovanski geografiji, žal, vse prepogosto prisotna in je vedi najbolj škodovala.

Vsi, ki smo bili dolga leta Ilešičevi učenci in sodelavci, smo globoko spoštovali njegovo človečnost in prijateljsko toplino in razumevanje. Vedno nam je bil več kot učitelj. Koliko je bilo nadvse prijetnih ur, ko smo po napornem terenskem delu ali dolgih zborovanjih in sestankih skupaj posedeli in srčno zapeli, ali ko smo ob različnih strokovnih ali življenjskih dilemah iskali pri njem pomoč, ali pa ko smo s stiskom njegovih mentorskih rok prejemale zaslužena priznanja! V naših spominih bo trajno prisotna podoba visokega, postavnega učitelja, ki vodi skupino mladih geografov skozi slovensko pokrajino ali ki na koncu znanstvenega zborovanja s pogosto kritično, a vselej tehtno besedo povzema osnovne ugotovitve in poziva geografe k integraciji geografskih znanj in h kompleksnemu geografskemu aspektu kot temeljnemu vodilu in smislu sodobne geografije.

Igor Vrišer